

ОСНОВНІ ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ПРАВОРОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ДІЯЛЬНІСТЬ»

Досліджено основні філософські питання правового розуміння категорії «діяльність». Зокрема, діяльність розглянута в аспектах сутності та змісту.

Правове розуміння діяльності розглядається як результат поєднання філософських підходів та уявлень про норму як принцип діяльності та систему правовідносин, що використовується в процесі діяльності.

Ключові слова: діяльність, зміст діяльності, норма, принцип діяльності, правовідношення, система правовідносин.

Беньковський В.А. Основные философские начала правопонимания понятия «деятельность»

Исследованы основные философские вопросы правопонимания деятельности. В частности, деятельность рассмотрена в аспектах её сущности и содержания. Рассмотрено «преломление» понимания деятельности как философской категории через юридические категории «норма» и «правоотношение».

Ключевые слова: деятельность, содержание деятельности, норма, принцип деятельности, правоотношение, система правоотношений.

Benkivsky Volodymyr. The basic philosophical began of legal understanding concept «activity»

The main phylosophical, tasks of legal understanding of a definition “activity” were studied. Besides, the activity is studied lexpained in the aspects of “essence” and “content”.

Legal understanding of activity is considered to be a result of combining philosophical approaches and images of the norm as a main principle of activity and system of legal relationship which are used in the process of activity.

Key words: *activity, activity maintenance, norm, principle of norm, legal relationship, systems of legal relationship.*

Основу праворозуміння діяльності утворюють філософські уявлення про даний предмет дослідження.

У філософській літературі діяльність розглядається як специфічно людська форма активного відношення до світу, зміст якої утворює його цілеспрямована зміна та трансформація. Зазначається також, що складовими характеристиками діяльності є мета, засоби, результат та сам процес діяльності¹. Серед перелічених складових на особливу увагу заслуговує мета діяльності та засоби здійснення діяльності. Очевидно, що спонтанні, нецільові або позацільові дії, що характеризують поведінку суб'єкта не можуть розглядатися як діяльність.

Більш ускладненим, таким, що враховує системний аспект є розуміння діяльності як форми активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті. Ці зміни можуть стосуватися речового та енергетичного статусу об'єктів та їх інформаційного потенціалу².

Є очевидним, що складні, системно-породжуючі (коригуючі результат) зв'язки «людина-система» лежать в основі:

- 1) аналізу змісту діяльності взагалі;
- 2) є орієнтиром для праворозуміння діяльності.

Необхідно зауважити, що системність у контексті дослідження діяльності може розглядатися у двох аспектах:

- 1) використання людиною певних пов'язаних з нею систем для здійснення діяльності;
- 2) системність як неодноразовість або точніше, регулярність здійснення діяльності.

Системний характер людської діяльності обумовлюється також тим, що вона здійснюється на базі створених раніше передумов³.

У межах деяких філософських підходів розглядається перехід на аспект праворозуміння діяльності.

Зокрема, наприклад, при розкритті змісту та сутності категорії «норма» (соціальна норма) застосовується бінарна її характеристика:

- 1) норма як керівне начало, правило;
- 2) норма як принцип діяльності, що визнається соціально організованою системою, групою⁴.

Дане положення є важливим також тому, що пов'язує діяльність з її нормативною обумовленістю (у цьому випадку мова йде про бажану, дозволена діяльність). Разом з тим, виходячи з людського досвіду, необхідно припускати й протилежну ситуацію: коли діяльність є втіленням порушення норми як свого принципу (у загальному розумінні).

У цьому випадку, розглядається асоціальна, а у своїх крайніх проявах – злочинна діяльність.

Підкреслюючи особливе значення діяльності, професор І.М. Невлева, зокрема розглядає людську історію як рух людської діяльності, який може бути зрозумілим лише через ті сили у взаємодії яких він себе реалізує.

У цьому зв'язку, розглядаються такі фактори як причини, рухаючі сили певного процесу (діяльності), що визначають його характер та окремі риси; умови, що є за своїм об'ємом ширше ніж фактори, включають в себе як суттєві так і вторинні умови діяльності⁵.

Але, на наш погляд, дослідження діяльності без підкреслення такої її ознаки як системність (в аспекті регулярності здійснення) не дає можливості відмежовувати діяльність від вчинення певних дій (послідовності дій), короткочасного характеру.

Узагальнюючи сучасні філософські підходи до розуміння діяльності необхідно зазначити такі елементи її наукової характеристики як сутність (форма активного відношення «людина-світ»), зміст (процес діяльності, мета, засоби, фактичний результат), системний характер діяльності, нормативність (соціальна й зокрема правова норма як принцип діяльності), значення діяльності.

Праворозуміння діяльності, очевидно реалізується у нормі як принципі діяльності.

Якщо норма (і правова зокрема) розглядається як принцип діяльності, яким встановлюються легальні межі діяльності, то у випадку виходу за дані межі діяльність набуває рис діяльності і сама діяльність відносно норми має дещо відмінну характеристику.

Використовуючи наукову термінологію, діяльність у співвідношенні з нормою може розглядатися як зовнішній «конкретно-предметний прояв її змісту». Оскільки даний конкретно-предметний прояв пов'язаний з нормою й навіть структурований нею, то можна вести мову про врегульовану правом діяльність⁶.

Відповідно до вищенаведених філософських оцінок діяльності, її праворозуміння повинно диференціюватися по її характеристичним елементам (складовим). У цьому зв'язку необхідно виділяти:

- 1) нормативно врегульовану або регламентовану мету діяльності;
- 2) нормативно визначені засоби діяльності;
- 3) унормований процес діяльності.

Що стосується складної діалектики співвідношення мети й фактичного результату діяльності то тут виникає проблема «відхилення» результату від мети діяльності, що пов'язана з питанням її юридичної оцінки або як соціально бажаної, або як такої, що містить деліктну компоненту.

Як вже зазначалося, аналіз складних, системних зв'язків виду «людина-система» може розглядатися в якості орієнтира для праворозуміння діяльності. Діяльність людини завдяки взаємодії людини з різними системами, що їх вона використовує здійснюється як регулярна діяльність.

Діяльність як регулярність у правовому сенсі пов'язана з існуванням правовідносин: стійких соціальних та правових зв'язків. Очевидно, що при здійсненні діяльності і суб'єкт використовує систему соціальних зв'язків, що мають правову форму.

Але, вищенаведений філософський та загальноправовий розгляд діяльності неможливий з точки зору її розуміння, якщо не досліджується деліктна (пов'язана з вчиненням правопорушень) діяльність.

Деліктна (у своєму крайньому вираженні, злочинна) діяльність – різновид практичної або предметної діяльності⁷.

На основі загальнофілософських уявлень про діяльність та її осмислення через загальноправові категорії (норма, правовідносини, делікт) можна зробити ряд наступних висновків:

1) діяльність є важливою категорією філософії в онтологічному аспекті;

2) сутність діяльності можна охарактеризувати як суб'єктну й предметну;

3) існує традиційний (класичний) набір характеристичних елементів діяльності, що утворюють її зміст (мета, засоби, процес діяльності, тощо);

4) зв'язок філософського та загальноправового розуміння діяльності розкривається:

а) через норму як принцип діяльності;

б) правовідносини (систему правовідносин) які використовуються суб'єктом у процесі діяльності;

в) через уявлення про делікт (правопорушення) на основі якого відбувається, на мій погляд, поділ діяльності на легальну (таку, що відповідає закону) та деліктну (правопорушну).

Праворозуміння діяльності є необхідною основою для розуміння позанормальної або навіть кримінальної діяльності. Кримінальна діяльність може розглядатися як крайній прояв соціальної діяльності, забороненої нормами права, як сукупності правил соціально-бажаної або забороненої поведінки.

1. *Новая философская энциклопедия*: в 4 т. Т. 1(А-Д) / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-науч. Фонд ; Научно-ред. кол.: предс. В.С. Степин, замест. А.П. Огурцов – М. : Мысль, 2000. – С. 633. 2. *Філософський енциклопедичний словник* / Шинкарук В.І. та ін. – К.: Абрис, 2002. – С. 163. 3. *Философский словарь* / под ред. И.Т. Фролова. – М. : Республика, 2001. – С. 153. 4. *Философский энциклопедический словарь* / под ред. С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы и др. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – С. 428. 5. *Невлева И.М.*

Философия : учеб. пособ. – Х. : Консум, 2001. – С. 239-295. **6.** Машков А. Проблемы теории державы і права: співвідношення та межі / Машков А. – К. : К.І.С., 2011. – С. 51. **7.** Зелинский А.Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении / Зелинский А.Ф. – Х. : Вища школа, 1986. – С. 120.

Benkivsky Volodymyr. The basic philosophical began of legal understanding concept «activity»

The main philosophical, tasks of legal understanding of a definition «activity» were studied.

Activity noun movement the situation in which a lot of things are happening or people are moving around.

In philosophical literature of activity the contemplated as result and form relation for peace.

The activity consists of: target of activity, means of activity, result of activity, process of activity.

Target of activity and means – basis elements of activity.

Usually is not target forms of action is not appearance activity.

Systematical activity bases and reason variables in peace and society.

Underscored whatever in the limits philosophical theories examined on aspect of legal understanding of activity.

Social norm – bases legal understanding of activity.

Underscored whatever social norm – principle of activity.

If legal norm is considered as a principle of activity, which establishes legal scopes of activity than this activity legal.

Activity in correlation with the norm, by using scientific terminology, can be considered as a definite manifestation of it is content.

Essentially to specify: legal target of activity, legal means of activity and legal process of activity.

So, activity examinee as legal activity.

Dialectical correlation target of activity and result of activity caused problem rejection of result from target.

Activity as regular, as legal activity connected with legal relationship.

Social and legal relationship used for relation activity.

As a result, besides, the activity is studied lexpained in the aspects of «essence» and «content».

Legal understanding of activity is considered to be a result of combining phylosophical approaches and images of the norm as a main principle of activity and system of legal relationship which are used in the process of activity.

Legal understanding of activity – basis understand abnormal or crime activity.

Thus, problem of activity consists of the phylosothical and legal aspects. The phylosothical aspect understanding of activity – basis legal understanding of activity. The legal understanding of activity – basis for understanding abnormal of activity. The abnormal of activity the basis for understanding crime of activity or infringement of the lew.

The phylosothical began and others elements the means for legal understanding of activity.

Key words: activity, activity maintenance, norm, principle of norm, legal relationship, systems of legal relationship.

УДК 340.116

Д. В. КІРІКА

СОЦІАЛЬНЕ ПРАВО ЯК ВАЖІЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЛАДИ В ДЕРЖАВІ

Обґрунтовується доцільність існування в правовій системі держави соціального права як механізму найбільш ефективного та реального обмеження державної влади. Розкрито сутність ідеї чистого соціального права, що виходить за рамки поділу його на приватне і публічне. Пропонуються шляхи подолання інституціональної кризи в Україні на основі визначення прагматичних, взаємно прийнят-

---

© КІРІКА Діана Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії, філософії та права Подільського державного аграрно-технічного університету